

Evi Juhkam lahkunud

17. III 1932 – 1. XII 2023

Foto: erakogu

Eesti Keele Instituudi kauaaegne murde-
koguja ja -uurija Evi Juhkam (sünninimi
Kreideberg, eestistatuna Kalve) sündis
17. märtsil 1932 Padise vallas Rannakülas
Kiriku-Körtsu talus. Isaema Leena Kreide-
berg (Aro, 1876–1945) pärines Hiiumaalt

Pühalepa vallast Hiiesaares külast, ema-
ema Marie Saarnak (Koppel, 1883–1969)
Arukülast. Evi oli seetõttu kodus hiiu kee-
les ja temalt oli murdeuurijatel hea Hiiu
murrakute kirjapanekuid üle küsida. Isa
Theodor Kalve (1901–1992) tundis huvi
kodukoha ajaloo ja keele vastu. Tema
mälestused ja pärimused on ilmunud ra-
amatuna „Mõnda minevikust. Mälestused,
pärimused, tõsielulood” (2019). Luule-
andelise ema Hilda Kalve (Saarnak, 1905–
1968) luuletused on samuti koondatud
raamatukaante vahele. Põline isatalu, kus
peres kasvas kuus last – neli venda ja kaks
õde –, oli Evile hingelähedane.

Evi Juhkam õppis aastatel 1953–1958
Tallinna Pedagoogilise Instituudi eesti
keele ja kirjanduse osakonnas. Aili Univere
luges eesti murrete kursust, mis pakkus
tulevasele murdeuurijale tõsist huvi. Veel
enne lõpetamist, 1957. aastal asus Evi Juh-
kam tööle Keele ja Kirjanduse Instituudi
murdesektoris laborandi ja bibliograafina.

Peagi alustas ta sõnavara ja koha-
nimede kogumisega Harju-Madise ning
Risti kihelkonnas, kust oli murdearhiivis
vähe kirjapanekuid. 1959. aasta suvel töö-
tas ta koos Aili Univere ja Helmi Viiresega
Ambla kihelkonnas. Sageli käis ta murde-
kogumismatkadel Lääne-Eestis ning Saare-
maal ja Hiiumaal, aga ka keskmurde alal

(Peetri, Väike-Maarja kihelkonnas) ja mitmel aastal Mulgimaal. Ta võttis osa murdesektori ühisekspeditsioonidest Saaremaale, Lääne-Eestisse ja kirderannikumurdealale. Tema meelismurdealadeks kujunesid Läänemaa, Pärnumaa ning Loode-Eesti. Evi Juhkam kuulub eesti murdeainese kogujate esikümnesse (temalt on talle üle 30 000 sõnasedeli ja üle 400 tunni helisalvestusi). Evi on rääkinud,¹ et algusaastatel käidi murdeid kogumas jalgsi või jalgrattaga. Magnetofon Reporter-3 oli küll hea, aga raske nagu härjaike kaelas. Varasemal ajal kehtis murdeuurijaile nõue, millest ka kinni peeti: kus õhtu, seal öömaja, see oli ränk. Päeval mõtlesid hirmuga, mis sugusesse kohta õhtul öömaja saab. Juhkus sedagi, et mõni veetis öö põhukuhjas. Evi ööbis Läänemaal sageli koolimajades, aga enamasti ikka taludes. See oli aeg, kui söögipoolist oli vähe, poes eriti midagi saada polnud, siis oldi õnnelik, kui taludes süüa pakuti.

Edenenud karjääriredelil, oli Evi Juhkam aastatel 1986–2005 murdesektoris ametis teadurina. Tema põhitöö oli suure „Eesti murrete sõnaraamatu” koostamine ja toimetamine. Ta oli üks neist koostajatest, kes seda rutiinset tööd armastas ja kellelt on valminud kõige rohkem käsikirja. Ta seisis selle eest, et murdesõnaraamatute vihikutel oleksid märgitud koostajate nimed ja nende tehtud leheküljed. Ta on ka „Väikese murdesõnastiku” (I kd 1982, II kd 1989) kaasautor.

Evi Juhkam on võtnud osa kolme eesti murdeplaadi tegemisest. 1975. aastal avaldasid Mari Must, Hella Keem, Salme Nigol ja Evi Juhkam suure heliplaadi koos tekstivihikuga „Eesti murdepalu” (44 lk). Väike heliplaat „Eesti murdepalu. Kirderannikumurre I” ilmus 1986. aastal ja suur heliplaat „Kirderannikumurre II” 1989. aastal.

Koos Aldi Sepaga on Evi Juhkam koostanud sarja „Eesti murded” kõige mahukama köite „Läänemurde tekstid” („Eesti murded VIII”, 2000, 765 lk) ja ta on kogumiku „Saarte murde tekstid” („Eesti murded VII”, 2002, 687 lk) toimetaja.

Evi Juhkam pärines endiselt eestirootsi kakskeelselt alalt. Perekonnapärimuse järgi olid tema isapoolsed esivanemad tulnud Pakrilt, Laoküla ja Padise kaudu jõutud Harju-Madisele. 1977. aastal käis ta koos murdeuurija Anu Haagiga kahel korral Vormsil, kus nad otsisid pärast Teist maailmasõda küladesse alles jäänud keelejuhte ja lindistasid rootsi keelt (4 tundi). Anu Haagi kinnitusel tekkis just seal Evil kindel soov hakata lähemalt tegelema eestirootsi keeleküsimustega.²

1980. aastal lindistasid väljaotsitud Vormsi eestirootslasi soomerootslased: kirjanik ja keeleuurija Lars Huldén ning rahvamuusika- ja pärimuseuurija Ann-Mari Häggman. Nende jaoks toodi informandid Tallinna kohale piiritsoonis asuvalt kodusaairelt, kuhu nõukogude ajal välismaalasi ei lastud. Tänu Häggmanile sai Evi Juhkam hankida murdesektorisse kaasaegse kassetmagnetofoni ja välismaiseid kassette, mida oli nii kerge kaasas kanda kui ka käsitseda, ühtlasi tagas see parema helikvaliteedi.

1981. aastal käis Evi Juhkam Reigi rootslaste järeltulijate juures Ukrainas Hersoni oblastis Berislavi rajoonis Verbivkas, mis algelt oli Gammalsvenskby (ukr *Старошведське*), asula Kahhovka veehoidla ääres. Praegu on see osa Zmijivka külast, mis on viimastel aastatel saanud kõvasti kannatada Venemaa pommi-rünnakutes. Kaaslasteks olid esimesel reisisil Marje Joalaid ja Harald Rajamets. 1984. aastal sai teoks teine lindistusretk Ukrainasse koos tõlkija ja ajakirjaniku Tõnis Arnoveriga. Kahe reisiga kogunes 24 tundi

¹ Vestlus Evi Juhkamiga 19. V 2010 (lindistus autori valduses).

² Telefonivestlus Anu Haagiga 10. II 2024.

helilindistusi. 1988. aastal lisandusid Tallinnas koos Marje Joalauiga salvestatud helilindistused (üle 2,5 tunni) Vormsilt. Eestirootsi keelt on murdearhiivis seega kõigi lindistajate peale kokku umbes 84 tunni ulatuses.

Eestlaste ja eestirootslaste tihedaid kokkupuuteid arvestades tekkis läänemurdega tegeldes vältimatu vajadus selgitada eesti ja eestirootsi murdekontakte. Seetõttu uuris Evi Juhkam Uppsala ja Helsingi arhiivides varasemaid eestirootsi materjale. Ta on kirjutanud sel teemal artikleid ja kaitses 1998. aastal Tallinna Pedagoogikauilikoolis magistriks kraadi tööga „Eesti-rootsi murdekontaktid”. Artiklis „Eestirootsi tõlkelaenuid eesti murretes” („Inter dialectos nominaque. Pühendusteos Mari Mustale 11. novembril 2000”) on ta kasutanud uutset lähenemisi: varem oli eesti ja rootsi keelekontaktide selgitamisel peatähelepanu pööratud sõnavarale ja otsestele sõnalaenule, tõlkelaenule oldi tegeldud vähe, Evi Juhkami uurimus korvab selle lünga.

Südamelähedane oli Evi Juhkamile Harju-Madise tekstivalimiku koostamine. Lääne-Harjumaa ja Loode-Eesti murdematerjale oli varem üsna napilt avaldatud. Mahukas raamat „Harju-Madise murrak” (663 lk) valmis tema enda kogutud materjalide põhjal (kuuldelised kirjanekud ja lindistused aastatel 1958–1988) ja avaldati aastal 2012. Pärast pensionile jäämist jätkas Evi Juhkam Risti ja Harju-Madise keeleainese läbitöötamisega. 2017. aastal ilmus Emakeele Seltsi väljaandena ehtsa ning vanapärase murdekeelega tekstivalimik „Loode-Eesti murdelood” („Valimik murdetekste IX”, 280 lk), mis sisaldab jutte nende kihelkondade 21 küla 34 keelejuhilt. Suur osa on tema enda helilindistused aastatest 1973–1986 ja neilt tehtud litereeringud, aga kaasatud on ka muid murdearhiivis leiduvaid helisalvestisi ja üleskirjutusi, varasemad on Risti tekstid aastast 1924.

Evi Juhkam oli mitme seltsi ja liidu liige: Rootsi Hariduse Seltsi (SOV) tegevliige, Eesti Regionaal- ja Vähemuskeelte Liidu juhatuse liige, Eestirootslaste Kultuuriseltsi liige ja Tallinna Rootsi-Mihkli kiriku koguduse liige ning Emakeele Seltsi liige aastast 1963. Ta seisis selle eest, et eesti keel jääks kestma, ja tundis muret õigekeelsusnormidest kõrvalekaldumise pärast, süntaksi uurijana häiris teda eriti omastava ja osastava vaba kasutus. Eestirootsi keele asjatundjana pidas ta Eesti Rootsi Rahvauilikoolis, Eestirootslaste Kultuuri Seltsi ja Emakeele Seltsi koosolekutel loenguid eestirootsi murretest ja kohanimedest ning esines Eesti Raadios.

Ta pälvis mitmeid tunnustusi: Keele ja Kirjanduse Instituudilt tänu hea töö eest (1977), kiituse teadustöö eest (1987). Rootsi murrete jäädvustamise eest omistas ühing Svenska Folkskolans Vänner talle Hagforsi medali (1992).

Nagu ta isagi oli Evi Juhkam Eesti iseseisvuse tulihingeline pooldaja ja elas kaasa taasiseseisvumise päevade pöördeliste sündmustele neist osa võttes.

Evi Juhkam tegi palju ära eesti murrete talletamisel ja uurimisel, eriti oma kodukoha Harju-Madise murraku jäädvustamisel. Käsikirjas jäi temalt ilmumisejärke ootama suuremahuline Harju-Madise ja Risti sõnastik. Oluline on tema panus eestirootsi murrete kogumisel ning eesti ja eestirootsi murdekontaktide käsitlemisel. Oma tööga on ta jätnud järeltulevatele põlvvedele rikkalikult vaimuvara tutvumiseks ja edasiseks läbitöötamiseks. Tagasihoidlikult tegutsedes ei saanud ta kahjuks sellise tähelepanu osaliseks, nagu tehtud töö eest väärinuks. Evi Juhkam oli hea kolleeg, kes liitis ühte murdesektori pere ja oli üks selle alustalasid. Tema vaiksest, kuid toetavast olekust ja sõnast jäävad endised töökaaslased puudust tundma.

PIRET NORVIK